

آیین‌نامه رعایت و حمایت از حقوق مالکیت فکری و معنوی منابع الکترونیکی

معاونت تحقیقات و فناوری

کتابخانه مرکزی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود

آیین‌نامه رعایت و حمایت از حقوق مالکیت فکری و معنوی منابع الکترونیکی

تاریخ تدوین: بهار ۱۳۹۷

مقدمه

دارایی‌های انسان را می‌توان به دو گروه کلی دارایی‌های ملموس و قابل مشاهده و دارایی‌های ناملموس و غیرقابل مشاهده تقسیم کرد. مالکیت فکری به گروه دوم مربوط می‌شود و شامل حقوق ناشی از آفرینش‌های فکری و ذهنی انسان، از جمله آثار علمی، ادبی و هنری، اختراعات، اکتشافات و سایر دستاوردهای فکری است.

آثار فکری می‌توانند دارای ارزش مادی، اقتصادی و معنوی باشند. پدیدآورندگان این آثار، اعم از نویسندگان، مترجمان، پژوهشگران، هنرمندان، مخترعان و سایر صاحبان آثار، از حقوق مشخصی نسبت به آثار خود برخوردارند. رعایت این حقوق، علاوه بر حمایت از پدیدآورندگان، زمینه‌ساز توسعه تولید و اشاعه دانش و فرهنگ است.

حقوق پدیدآورندگان و صاحبان آثار در قوانین و مقررات ملی و همچنین در برخی معاهدات و چارچوب‌های بین‌المللی مورد حمایت قرار گرفته است. یکی از مهم‌ترین مفاهیم مرتبط با این حوزه، حق مؤلف و حقوق مرتبط با آن (Copyright) است.

با گسترش فناوری اطلاعات و افزایش استفاده از منابع الکترونیکی، رعایت حقوق مالکیت فکری در دسترسی، استفاده، ذخیره‌سازی و اشاعه منابع علمی اهمیت بیشتری یافته است. کتابخانه‌ها و کاربران منابع الکترونیکی موظف‌اند ضمن بهره‌گیری از منابع علمی، شرایط و محدودیت‌های تعیین‌شده از سوی صاحبان اثر، ناشران و تأمین‌کنندگان منابع را رعایت نمایند.

بر همین اساس، این آیین‌نامه با هدف ایجاد چارچوبی مشخص برای دسترسی، استفاده صحیح و مسئولانه از منابع الکترونیکی دانشگاه و رعایت حقوق مالکیت فکری و شرایط ناشران و تأمین‌کنندگان منابع تدوین شده است.

اهداف و ضرورت

منابع الکترونیکی از مهم‌ترین ابزارهای دسترسی به اطلاعات علمی روزآمد به شمار می‌روند و نقش مهمی در پشتیبانی از فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و علمی دانشگاه دارند.

با توسعه این منابع و تفاوت‌های ساختاری و حقوقی آن‌ها با منابع چاپی، ضروری است ضوابط مشخصی برای نحوه دسترسی و استفاده از منابع الکترونیکی تدوین شود.

اهداف این آیین‌نامه عبارت‌اند از:

۱. حمایت از حقوق مالکیت فکری و معنوی صاحبان آثار و ناشران؛
۲. فراهم‌سازی دسترسی قانونی و مسئولانه کاربران به منابع الکترونیکی؛
۳. آگاهی‌بخشی به کاربران نسبت به شرایط و محدودیت‌های استفاده از منابع الکترونیکی؛
۴. جلوگیری از استفاده غیرمجاز، دانلود گسترده و نقض شرایط اشتراک منابع؛
۵. حفظ دسترسی پایدار دانشگاه به منابع الکترونیکی؛
۶. تعیین مسئولیت کاربران در استفاده از حساب‌های کاربری و شیوه‌های دسترسی به منابع.

تعاریف

۱. منابع دیجیتال

منظور از «منابع دیجیتال» در این آیین‌نامه، انواع منابع اطلاعاتی الکترونیکی از جمله کتاب‌ها، مجلات، پایان‌نامه‌ها، طرح‌های تحقیقاتی، کارآزمایی‌های بالینی، اطلاعات دارویی، راهنماهای پزشکی (Guidelines)، منابع چندرسانه‌ای، تصاویر، فایل‌های صوتی و ویدیویی و سایر منابع علمی دیجیتال است که به‌صورت برخط یا از راه دور، در چارچوب سطح دسترسی تعیین‌شده، در اختیار کاربران مجاز قرار می‌گیرند.

۲. مجموعه الکترونیکی

منظور از «مجموعه الکترونیکی»، مجموعه پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی الکترونیکی است که توسط ناشران، کارگزاران یا تولیدکنندگان منابع علمی ارائه شده و در اختیار کاربران قرار می‌گیرند.

این منابع می‌توانند شامل موارد زیر باشند:

الف) پایگاه‌ها و منابع با دسترسی آزاد (Open Access)؛

ب) منابع رایگان موجود در وب؛

ج) پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی فارسی خریداری‌شده یا مورد اشتراک دانشگاه؛

د) پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی بین‌المللی مورد اشتراک دانشگاه.

۳. استفاده از منابع الکترونیکی

منظور از استفاده از منابع الکترونیکی، امکان جست‌وجو، مشاهده اطلاعات کتابشناختی و متن کامل، دریافت و استفاده از منابع موجود در مجموعه الکترونیکی دانشگاه، در چارچوب سطح دسترسی و شرایط تعیین‌شده توسط ناشر یا تأمین‌کننده منبع است.

۴. حقوق مالکیت فکری و معنوی

حقوق مالکیت فکری و معنوی مجموعه حقوقی است که برای پدیدآورندگان و صاحبان آثار نسبت به دستاوردهای فکری و خلاقانه آنان ایجاد می‌شود. در این آیین‌نامه، رعایت این حقوق در ارتباط با دسترسی و استفاده از منابع دیجیتال مورد توجه قرار می‌گیرد.

ماده ۱ – کاربران و استفاده‌کنندگان

منظور از کاربران و استفاده‌کنندگان مجاز از منابع الکترونیکی دانشگاه، افراد دارای رابطه استخدامی، آموزشی، پژوهشی یا تحصیلی با دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود هستند که بر اساس ضوابط دانشگاه، امکان استفاده از شبکه و خدمات اطلاعاتی دانشگاه را دارند.

ماده ۲ – روش‌های دسترسی به منابع الکترونیکی

- روش‌های دسترسی به منابع الکترونیکی دانشگاه، حسب نوع پایگاه و شرایط اشتراک، می‌تواند شامل موارد زیر باشد:
- الف) استفاده از رایانه‌ها و سامانه‌های موجود در دانشکده‌ها، بیمارستان‌ها و سایر مراکز تحت پوشش دانشگاه که دسترسی آن‌ها بر اساس محدوده IP دانشگاه تنظیم شده است.
 - ب) استفاده از خدمات دسترسی خارج از شبکه دانشگاه (Off-Campus Access) یا VPN دانشگاه، در صورت فراهم بودن و مطابق ضوابط اعلام‌شده.
 - ج) استفاده از پایگاه‌هایی که امکان ایجاد حساب کاربری و ثبت‌نام مستقیم کاربران را فراهم می‌کنند.
 - د) استفاده از منابع الکترونیکی از طریق تلفن همراه و سایر تجهیزات شخصی، در صورت فراهم بودن زیرساخت و انجام تنظیمات لازم با همکاری واحد کتابخانه دیجیتال و فناوری اطلاعات دانشگاه.

ماده ۳ – شرایط دسترسی و استفاده از منابع الکترونیکی

بخش عمده‌ای از پایگاه‌های اطلاعاتی و منابع الکترونیکی کتابخانه دیجیتال دانشگاه، بر اساس اشتراک‌های سالانه یا قراردادهای مشخص با ناشران و تأمین‌کنندگان منابع فراهم می‌شوند. بنابراین استفاده از این منابع تابع شرایط و ضوابط قراردادهای مربوطه است.

۳-۱. دانلود و استفاده از منابع

دانلود گسترده، خودکار یا سیستماتیک منابع الکترونیکی، از جمله دانلود حجم غیرمتعارف مقالات یا دانلود یکجای بخش قابل توجهی از یک کتاب یا یک شماره مجله، در صورتی که مغایر با شرایط ناشر یا قرارداد اشتراک باشد، ممنوع است.

۳-۲. مسئولیت حساب کاربری

حفظ و نگهداری اطلاعات حساب‌های کاربری ایجادشده برای استفاده از منابع الکترونیکی بر عهده دارنده حساب است.

کاربر موظف است از در اختیار قرار دادن نام کاربری، رمز عبور، اطلاعات VPN یا سایر اطلاعات دسترسی به افراد غیرمجاز خودداری نماید.

۳-۳. سطح دسترسی

حساب‌های کاربری صرفاً وسیله‌ای برای تسهیل دسترسی کاربران مجاز به منابع هستند. سطح دسترسی به هر منبع، از جمله نوع منابع، تعداد قابل دریافت، محدوده زمانی و امکان دسترسی به آرشیو، تابع قرارداد و شرایط اشتراک دانشگاه است.

در صورتی که منبع خاصی در پایگاه مورد جست‌وجو، خارج از محدوده اشتراک دانشگاه باشد، امکان دسترسی به متن کامل آن برای کاربر وجود نخواهد داشت؛ مگر آنکه منبع از طریق سایر مسیرهای قانونی در دسترس قرار گیرد.

ماده ۴ – تخلفات و نحوه برخورد با آنها

۴-۱. دانلود سیستماتیک

هرگونه دانلود سیستماتیک یا استفاده غیرمتعارف از منابع الکترونیکی که مغایر با شرایط استفاده ناشر یا قرارداد اشتراک دانشگاه باشد، تخلف محسوب می‌شود.

در صورت بروز محدودیت دسترسی، مسدود شدن حساب یا ایجاد خسارت ناشی از نقض شرایط استفاده، موضوع مطابق مقررات دانشگاه و مفاد قرارداد مربوطه بررسی و پیگیری خواهد شد.

۴-۲. واگذاری اطلاعات دسترسی

واگذاری نام کاربری، رمز عبور، حساب VPN یا سایر اطلاعات دسترسی به افراد غیرمجاز، ممنوع است.

مسئولیت عواقب ناشی از واگذاری اطلاعات دسترسی، مطابق مقررات دانشگاه و شرایط استفاده از منبع، متوجه دارنده حساب خواهد بود.

۴-۳. پایش و شناسایی استفاده غیرمتعارف

در صورت وجود سامانه‌های فنی و گزارش‌های مدیریتی مربوط به پایگاه‌های اطلاعاتی، الگوهای استفاده غیرمتعارف از منابع می‌تواند توسط واحدهای مسئول بررسی شود.

هدف از این پایش، حفظ دسترسی جامعه دانشگاهی به منابع، جلوگیری از سوءاستفاده و صیانت از حقوق دانشگاه و ناشران است.

ماده ۵ – مسئولیت کاربران

کاربران منابع الکترونیکی موظفاند:

۱. منابع را صرفاً برای مقاصد علمی، آموزشی و پژوهشی و در چارچوب مقررات استفاده نمایند.
 ۲. شرایط استفاده تعیین شده توسط ناشر یا تأمین کننده منبع را رعایت کنند.
 ۳. از دانلود گسترده و سیستماتیک منابع خودداری نمایند.
 ۴. اطلاعات حساب کاربری و دسترسی خود را در اختیار دیگران قرار ندهند.
 ۵. از انتشار، بازتوزیع یا در اختیار قرار دادن فایل های منابع اشتراکی برای افراد غیرمجاز خودداری کنند.
 ۶. در صورت مشاهده هرگونه اختلال، سوءاستفاده یا مشکل در دسترسی، موضوع را به کتابخانه مرکزی یا واحد مسئول اطلاع دهند.
-

ماده ۶ – مسئولیت کتابخانه مرکزی

کتابخانه مرکزی موظف است در حد امکانات و اختیارات خود:

- کاربران را نسبت به شرایط استفاده از منابع الکترونیکی آگاه نماید؛
 - اطلاعات لازم درباره شیوه های دسترسی قانونی به منابع را در اختیار کاربران قرار دهد؛
 - در خصوص استفاده صحیح از پایگاه های اطلاعاتی، آموزش ها و راهنمایی های لازم را ارائه نماید؛
 - در صورت مشاهده الگوهای استفاده غیرمعتارف، موضوع را بررسی و در صورت لزوم از طریق مراجع ذی ربط پیگیری نماید؛
 - نسبت به اطلاع رسانی درباره تغییرات شرایط دسترسی و ضوابط ناشران اقدام نماید.
-

ماده ۷ – رعایت حقوق پدیدآورندگان و ناشران

کلیه کاربران موظفاند حقوق پدیدآورندگان، ناشران، تأمین کنندگان و صاحبان حقوق منابع علمی را رعایت نمایند. هرگونه استفاده از منابع الکترونیکی باید در حدود مجوزها، شرایط اشتراک و قوانین و مقررات حاکم انجام شود.

ماده ۸ – منابع قانونی و استنادی

در تدوین و اجرای این آیین‌نامه، قوانین و مقررات مربوط به حقوق مالکیت فکری و معنوی، شرایط قراردادهای اشتراک منابع الکترونیکی دانشگاه و ضوابط ناشران و تأمین‌کنندگان منابع مورد توجه قرار می‌گیرد.

منابع مورد استفاده در تدوین نسخه اولیه آیین‌نامه عبارت‌اند از:

۱. دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی.
۲. مستندات و ضوابط کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی.
۳. صفایی، حسین. مطالعات حقوقی تطبیقی. دوره ۷، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۵.